

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
ÂŞIK VEYSEL HATIRASINA
GELENEK VE EDEBİYAT ÖZEL SAYISI
YIL 9, EKİM 2023

Doç. Dr. Erdem Can ÖZTÜRK

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi
İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü
Ankara/TÜRKİYE
erdem.ozturk@hbv.edu.tr
ORCID

**ÂŞIK VEYSEL'İN ŞİİRLERİNDE
İRFAN VE TASAVVUF**

INSIGHT AND MYSTICISM IN ÂŞIK
VEYSEL'S POEMS

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Yükleme Tarihi: 05.04.2023
Kabul Tarihi: 07.06.2023
Yayımlanma Tarihi: 01.10.2023

Article Information: Research Article
Received Date: 05.04.2023
Accepted Date: 07.06.2023
Date Published: 01.10.2023

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atf/Citation

Öztürk, Erdem Can, "Âşık Veysel'in Şiirlerinde İrfan ve Tasavvuf", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Âşık Veysel Hatırasına Gelenek ve Edebiyat Özel Sayısı, Ekim 2023, s. 168-190.

Öztürk, Erdem Can, "Insight and Mysticism in Âşık Veysel's Poems", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Tradition and Literature Special Issue in Memory of Âşık Veysel, September 2023, p. 168-190.

10.28981/hikmet.1277506

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
ÂŞIK VEYSEL HATIRASINA
GELENEK VE EDEBİYAT ÖZEL SAYISI
YIL 9, EKİM 2023

Doç. Dr. Erdem Can ÖZTÜRK

ÂŞIK VEYSEL'İN ŞİİRLERİNDE İRFAN VE TASAVVUF

INSİGHT AND MYSTİCİSM IN ÂŞIK VEYSEL'S POEMS

ÖZ

Âşık Veysel (ö. 1973), Türk halk edebiyatının son dönemlerde yaşamış en meşhur isimlerinden biridir. Saz eşliğinde icra ettiği türküleriyle tanınan şair, özellikle tabiat ve sevgiliye hitaben yazdığı samimi şiirleriyle ün yapmıştır. Bu türdeki konuları yoğun şekilde işleyen şairin bütün eserleri incelendiğinde, şiirlerinde irfan ve tasavvufun da mühim bir tema olarak yer aldığı görülür. Kendi hayat şartları ve sağlık sorunları sebebiyle yaşadığı zorluklar, onun irfan ve tasavvuf cephelerini beslemiş ve geliştirmiş görünmektedir. Bunun bir neticesi olarak da şiirlerinde bu temalar önemli bir yer tutmaktadır. Hakkında yapılan çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmalarda şiirlerindeki irfan ve tasavvuf yönlerinin yeterince ön plana çıkmadığı söylenebilir. Bu maksatla, Âşık Veysel'in şiirlerindeki özellikle irfan ve tasavvuf cephesi üzerine bir çalışma yapılmasının faydalı olacağı düşüncesi hasıl olmuştur. Veysel'in şiirleri üzerine yapılan bu çalışmayla, şiirlerindeki irfanî ve tasavvufî yönler, kendi şiirleri üzerinden tespit edilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada önce eserlerine etkisi münasebetiyle Âşık Veysel'in hayatından kısaca bahsedilmiş daha sonra irfan, tasavvuf ve bunların onun şiirlerindeki yansımalarına genel hatlarıyla temas edilmiştir. Daha sonra şiirlerdeki irfanî ve tasavvufî unsurlar ayrı ayrı başlıklar altında ve şiir örnekleri üzerinden değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eski Türk Edebiyatı, Türk Halk Edebiyatı, Âşık Veysel, Şiir, İrfan, Tasavvuf.

ABSTRACT

Âşık Veysel is one of the most famous names of Turkish folk literature who lived in the last period. Famous for the folk songs he performed with the saz, the poet became famous especially with his sincere poems addressed to nature and lovers. When all the works of the poet, who intensively deals with such subjects, are examined, it can be easily seen that wisdom and mysticism are also an important theme in her poems. The difficulties he faced due to his own living conditions and health problems seem to have fed and developed his wisdom and mysticism. As a result of this, these themes have an important place in his poems. When the studies on him are examined, it can be said that the wisdom and mysticism aspects in his poems do not come to the fore enough. For this purpose, it was thought that it would be beneficial to conduct a study on the lore and mysticism aspects of Âşık Veysel's poems. With this study on Veysel's poems, the wise and mystical aspects in his poems were tried to be determined and evaluated through his own poems. In the study, first of all, the life of Âşık Veysel due to its effect on his works was briefly mentioned, then lore, mysticism and their reflections in Âşık Veysel's poems were discussed in general terms. Later, the lore and mystical elements in the poems were evaluated under separate headings and through the examples of poetry.

Keywords: Old Turkish Literature, Turkish Folk Literature, Âşık Veysel, Poem, Insight, Sufism.

Giriş

Güçlü bir geleneğe sahip olan Türk şiiri tarihin farklı devrelerinde kimi zaman büyük, kimi zaman küçük çapta değişiklikler yaşamış olmakla birlikte varlığını en güçlü şekilde sürdürmüştür. Âliminden ümmîsine kadar toplumun tüm kesimleri tarafından örnekleri verilen şiirler, genel itibariyle benzer kaynaklardan beslenmekle birlikte, orijinal yönleri ağır basanlar, tarihin akışı içinde ön plana çıkarken; evvelki şiirleri taklitten öteye geçemeyen yahut yeterli ilgi ve takdiri göremeyenler tarihî seyir içinde geride kalmış ve bir kısmı da unutulmuşlardır.

Söz konusu süreç içinde kimi şairler kendi zamanlarında tanınırken kimileri de geride bıraktıkları eserler vasıtasıyla ölümlerinden sonra şöhret bulabilmişlerdir. İşte Âşık Veysel de Ahmet Kutsi Tecer'in büyük katkısı sayesinde, hayatta iken tanınmış önemli halk şairlerinden biridir. Gözleri görmeyen ve küçük yaşlardan itibaren usta-çırak ilişkisi içinde yetişen Veysel'in göremeyişi, onda mistik/tasavvufî bir yönün ortaya çıkmasına zemin hazırlamış görünmektedir. Bununla birlikte Veysel'in gerek röportajları gerekse şiirleri onun tasavvuf ve irfanla mücehhez olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada Âşık Veysel'de tezahür eden irfan, yine ondaki tasavvufî veçhe ile birlikte ele alınacaktır. Bu değerlendirmeler esnasında kendi şiir ve röportajları temel kaynak olacaktır.

Hayatı

Veysel Şatıroğlu, 1894 yılında Sivas'ın Şarkışla ilçesine bağlı Sivrialan köyünde doğmuştur. Çiftçilik yapan Karaca Ahmet ve Gülizar çiftinin altı çocuğundan beşincisidir. Çift, yaşadıkları bölgede kutsal kabul edilen (Veysel Karanî'nin uğradığı yer olarak bilinen Beserek Dağı) yere gitmişler ve doğan çocuklarına da uzun ömürlü olması için Veysel adını vermişlerdir (Yılmaz, 1996, 9; Özen, 1998, 12; Alptekin, 2004, 18).

Âşık Veysel'in beş kardeşi vardır. Büyük kardeşlerinin üçü de erkektir ve küçük yaşta hayatlarını kaybetmiştir. Veysel'in küçük kardeşi ve ailenin tek kız çocuğu ise Elif'tir. 1896/1890 yıllarında doğmuş ve Âşık Veysel'in vefatından birkaç ay sonra ölmüştür (Alptekin, 2004, 18). Âşık Veysel'in ailesi 1934'te soyadı kanunu ile beraber evvela Ulu soyadını almıştır. Daha sonra aile soyadlarını değiştirmiş, lakapları olan Şatıroğlu'nu soyadı olarak kullanmaya başlamıştır (Sakaoğlu, 2014, 582).

Veysel'in kendi verdiği bilgiye göre, henüz yedi yaşında iken geçirdiği çiçek hastalığı sebebiyle sağ gözünde görme kaybı meydana gelmiştir. Sonrasında bu gözü görme yetisini tamamen kaybeder. İlerleyen zamanlarda babası ile beraber ahır temizliği yaptığı sırada, sol gözünde de görme kaybı yaşar (Oğuzcan, 1972, 1). Veysel'in her iki gözünde de görme engeli meydana gelmesi yaşamını, bilhassa eğitim hayatını çok etkiler ve Veysel eğitime devam edemez. Bu durumu Veysel kendisi şu şekilde anlatır: "Köyümüzde köy imamı Molla Kahya vardı. Okul çağı gelenler onun odasında toplanırlar. *Kur'ân-ı Kerim* okurlar. Ancak Elif cüzünü öğrenebiliyorlardı, bir de namaz

surelerini. Ağabeyim Ali gelir 'elif, 'be', 'te' diye sayardı. O zamandan dahi bu kelimeler aklımda yer etmiştir. Zaman zaman öğrendiğim sureleri okurum." (Özen, 1988, 11-12; Yılmaz, 1996, 13-14)

Görme yetisini kaybetmesi sebebiyle eğitim hayatı başlamadan biten Veysel'in babası, onun artık çiftçilik yapamayacak olması sebebiyle geleceğinden endişe duymaya başlar. Hem eğlenerek vakit geçirmesi hem de saz çalıp türkü söyleyerek geçimini temin edebilmesi maksadıyla oğluna bir saz alır ve onu Molla Hüseyin'e çırak olarak verir. On beş yaşlarına geldiğinde köylerine gelen halk şairi Çamşıhlı Ali Ağa'dan öğrendiği şiirler, onun için önemli bir dönüm noktasıdır (Alptekin, 2004, 21). Veysel, görme engeli sebebiyle askere gidememiştir. 25 yaşına geldiğinde akrabalarının kızı olan Esmâ ile evlenir. Bu evliliğinden iki çocuğu olan Veysel'in, Ali adındaki oğlu doğduktan on gün, Elif adındaki kızı ise bir-iki yaşlarındayken hayatını kaybeder. Veysel ile Esmâ'nın evlilikleri çok da uzun sürmez. Eşinden ayrılan Veysel, kardeşleriyle yaşamaya başlar. Bu dönemde çeşitli köyleri gezen, buralarda türküler söyleyen ve bu köylerde misafir olarak kalan Veysel, ikinci evliliğini Sivas'ın Hafik ilçesinde bir tekkede tanıştığı Gülizar Hanım'la yapar. Veysel'in bu evliliğinden isimleri Zöhre, Ahmet, Menekşe (Menveşe), Bahri, Zekine, Hayriye olan altı çocuğu olur (Alptekin, 01.06.2023).

Kendi hâlinde türküler söyleyen ve sadece yakın çevresinde bilinen/tanınan Âşık Veysel'in geniş manada tanınmasına, şiirlerinin bilinmesine vesile olan kişi, Sivas Millî Eğitim Müdürü Ahmet Kutsi Tecer'dir. Ahmet Kutsi Tecer'in 1931'de Sivas'ta düzenlediği I. Sivas Halk Şairleri Bayramı'na Sivas çevresinden pek çok âşık katılır (Makal, 1973, 19). O güne kadar sadece köylerde söyleyen Veysel de bu bayrama katılanlardan biridir. Veysel bu etkinlikte Âşık İzzet ile karşılıklı söyleşir. I. Sivas Halk Şairleri Bayramı'na Âşık Veysel'in dışında 13 âşık katılmıştır. Bunlar Dertli Haydar (Haydar Özdemir), Seyit (Seyit Türk), Ali (Ali Akış), Cehdî (Veysel Cehdî Kut), İzzeti (Ali İzzet Özkan), Feryadî (Mustafa Feryadî Çağırın), Ali (Ali Tozkoparan), Derdimend (Fatma Oflaz) ve Hamit (Hamit Şeker)'dir (Alptekin, 01.06.2023).

I. Sivas Halk Şairleri Bayramı'ndan sonra Âşık Veysel'in dili çözülür ve usta malı şiirler dışında kendi şiirlerini de söylemeye başlar. Cumhuriyetin 10. yılı kutlamaları dolayısıyla, Ağcakışla Nahiye Müdürü'nün teşviki üzerine 'Gazi Mustafa Kemal Atatürk Destanı'nı yazan Âşık Veysel, törende bu şiirini okur. Şiirin dinleyiciler tarafından kabul görmesinden sonra Veysel, eserini farklı kesimlere okumak ve dinletmek amacıyla yol arkadaşı İbrahim Tutuş'le beraber Ankara'ya gider. Veysel, ilk kez Sivas ilinden dışarı çıkmıştır. Sonrasında da Çorum, Tokat, Yozgat, Kayseri, Ankara, Konya, Mersin, Adana, İstanbul gibi şehirlere giderek çeşitli âşık toplantılarına katılır. (Alptekin, 01.06.2023)

Veysel'in şiir söylemeye ve yazdırmaya başladığı yaş 39'dur (Sakaoğlu, 2014, 584). Usta malı ve doğaçlama şiir söylemesi, saz öğretmenliği, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'nde yayımlanan Cumhuriyet'in onuncu yılını konu

alan destanı ve İstanbul Radyosu'nda katıldığı program, Âşık Veysel'in bütün Türkiye'de tanınmasını sağlar. Veysel için *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi* önderliğinde, Türk Halk Bilgisi Derneği ve çeşitli basın kuruluşlarının katkılarıyla İstanbul'da düzenlenen gecede Ahmet Kutsi Tecer, Bedri Rahmi Eyuboğlu, Mesut Cemil, Eflatun Cem Güney ve Behçet Kemal Çağlar Âşık Veysel'i çeşitli yönleriyle değerlendirmişlerdir. (Alptekin, 01.06.2023)

Âşık Veysel, Ahmet Kutsi Tecer'in yardımıyla Arifiye (Adapazarı), Hasanoğlan (Ankara), Çifteler (Eskişehir), Göl (Kastamonu), Pamukpınar (Sivas) ve Akpınar (Samsun) Köy Enstitülerinde saz öğretmenliği yapmış; Erzurum, İstanbul, Malatya ve Adana Köy Enstitülerinde ise konserler vermiştir. 1965'te Âşık Veysel'e Türkçeyi güzel kullanması ve millî kültüre hizmetinden dolayı dönemin devlet adamları tarafından "500 lira maaş" bağlanmış, Veysel bu maaşı ömrünün sonuna kadar almıştır. Âşık Veysel, II. Sivas Halk Şairleri Bayramı (30 Ekim 1964) ve Konya II. Âşıklar Bayramı'na (28-30 Ekim 1967) katılmıştır (Alptekin, 2004: 25-26). Veysel, son konserini 15 Ağustos 1971 tarihinde Nevşehir ilinin Hacı Bektaş ilçesinde vermiştir (Özen, 1998, 19-20). Âşık Veysel 21 Mart 1973 tarihinde vefat etmiştir. Ailesinin isteği üzerine, cenazesi doğup büyüdüğü, Sivrialan köyüne götürülerek, köy mezarlığına defnedilmiştir (Hayatı hakkında geniş bilgi için bkz. (Alptekin, 01.06.2023).

Âşık Veysel, yedi yaşından itibaren "ilk saz hocam" dediği 'Molla Hüseyin'den saz eğitimi alır, daha sonra köylerine gelen Çamşıhlı Ali Ağa'dan da usta malı şiirler öğrenip söylemeye başlar. Âşık Veysel'in içinde bulunduğu ortamlarda şiirlerini dinlediği ve ezberlediği usta âşıklar Pir Sultan Abdal, Hüseyin, Kul Sabri, Veyselî, Kemter Baba, Veli ve Sıdkî'dir (Arslanoğlu, 1973, 16). Bu bilgilere göre badeli bir âşık olmayan Veysel, usta-çırak geleneğinde göre yetişmiş, 39 yaşına kadar usta malı şiirler söylemiştir (Alptekin, 2004, 40). 1931'de düzenlenen I. Sivas Halk Şairleri Bayramı'nda ilk şiirini okuyarak usta bir âşık olduğunu ispatlar (Alptekin, 01.06.2023).

Âşık Veysel, şiirlerini genellikle saz eşliğinde icra eder. Göz kafiyesinden ziyade, kulak kafiyesi ile yarım kafiyeyi tercih eder (Kaya, 2000, 393). Veysel'in 180 civarında şiiri bulunmaktadır. O, geleneksel Türk şiirinin nazım tekniğini bütün özellikleriyle bilmektedir. Genel olarak 11'li hece ölçüsünü tercih ettiği görülmektedir (Timurtaş, 1973, 13). Âşık Veysel, çoğunlukla koşma, destan, ağıt türlerinde ve sayıları az olmakla beraber taşlama türünde örnekler vermiştir. Onun şiirlerinde işlenen başlıca konular şunlardır: Köy enstitüleri, halkevleri, Atatürk ve Cumhuriyet, birlik ve beraberlik, içinde yaşadığı toplumun kültürel değerleri, Sivrialan, Kızılırmak ve pek çok tabiat unsuru, okul ve hastane, ayrılık, gurbet, eşi ve çocuklarına olan sevgisi, hayatında yer eden önemli devlet adamları ve vatan sevgisi. Yaşadığı coğrafyanın ve Türk insanın özelliğini, yaşadığı dönemin pek çok sosyal ve toplumsal (Kıbrıs Olayları ve Dumlupınar Denizaltısı'nın batması gibi) olayını şiirlerine taşımıştır (Alptekin, 01.06.2023).

Veysel'in şiirlerinde görülen tabiat unsurlarının başında toprak yer almaktadır. Tasavvufi bir etkiyle toprağı ele alan Veysel, Hazret-i Âdem'den bu yana bütün her şeyin Allah'tan gelmekte ve yine O'na dönmekte olduğunu vurgulamaktadır. Onun şiirlerinde toprak dışında pek çok tabiat unsurunun varlığı da dikkat çeker. Irmaklar, dağlar, gezip gördüğü şehirler ve o şehirlere özgü ürünleri şiirle buluşmuştur. Memleket Güzellemeleri adını verdiği şiiri şehirlerin ve ürünlerinin bir destanıdır (Alptekin, 01.06.2023).

Âşık Veysel'in aşk konusu ile ilgili 40 kadar şiirinin olduğu görülmektedir. Şiirlerinde geçen güzele duyulan aşk, sevgilinin elinden rüsva olma, karşılıksız aşka bile razı olma, âşığın sevgilinin kapısında kul olmaya razı gelme şeklinde dile getirilmektedir. Aynı zamanda Veysel'in şiirlerinde yer alan tasvirlerde kendi hayal dünyası ve şiirdeki benzetme unsurlarından yararlandığını, "dişlerin inci oluşu", "gözlerin ahu bakışı", "saçların sırma oluşu" görülmektedir. Veysel'in şiirlerinde ayrıca gurbet ve dünyanın faniliği gibi pek çok konu işlenmiştir (Oğuzcan, 1973, 109; Alptekin, 2004: 175).

Veysel'in şiirlerinde ele alınan konuların yanı sıra özel hayatıyla ilgili durumların da dikkate alınması gerekmektedir. Burada, çalışmanın üzerine bina edileceği irfan, tasavvufî muhteva ve hayatıyla ilgili özellikle ifade edilmesi gereken husus, gözlerini kaybetmesi hadisesidir. Bu hadisenin hayatı ve eserleri üzerindeki etkisine ileride, bizzat kendi röportajından hareketle geniş olarak değinilecektir. Gözlerinin görmüyor oluşu onun gerek hayat gerekse şiir anlayışının şekillenmesinde önemli bir etken olmuştur. Hatta yine bu durum, onun görme eylemini maddî değil manevî anlamda tasavvur etmesini, irfanî ve tasavvufî manada algılamasını/yorumlamasını sağlamıştır.

Âşık Veysel TRT'ye verdiği bir röportajında şiirlerinde tasavvufun ağır bastığını bizzat kendisi ifade etmektedir:

"Erdoğan Alkan: Son yıllarda, özellikle son 10 yılda yazdığın şiirlerde tasavvuf ağır basıyor. Bunu sebebini izah eder misin?"

Âşık Veysel: Bir meyve çiçek açtığı zaman çiçek dökülür, çağla ismi verilir o meyveye. Nihayet de zaman gelir meyve tam kemal bulur. Ondan sonra kokusu, lezzeti tamamen yerine gelir. Bu(nun) hangi meyve olduğunu herkes bilir. Bu yaşta böyle oluyor galiba.

Erdoğan Alkan: Yani olgunlaşma, kemal yaşı olduğu için genellikle, tasavvuf düşüncesi egemen oluyor.

Âşık Veysel: Evet."¹

Biz de Veysel'in bu ifadelerden hareketle bazı şiirlerindeki irfanî ve tasavvufî muhtevayı tespit etmeye çalışacağız.

¹ Âşık Veysel (1969) | TRT Arşiv: <https://www.youtube.com/watch?v=XWW0oEfKuzg>, (08:40 dk) (erişim: 10.03.2023)

İrfan ve Tasavvuf

“İrfan” kelimesi sözlükte “1. bilme, biliş, bilgi, anlama; 2. gerçeği sezme yeteneği, görgü, sezgi; 3. kültür; 4. (tasavvuf) Allah’ın gizli sırlarına ve eşyanın hakikatine tefekkür, keşif ve ilham yoluyla vakıf olma, tevhit ilmini zevk edinme” (Cebelioğlu, 1997, 177; Uludağ, 200, 188; Erginli, 2006, 486-487; Seccâdî, 2007, 244; kubbealtılugati : 1 Haziran 2023) gibi anlamlara gelir. Bizim edebiyat bağlamında sıklıkla kullandığımız irfan, ‘gerçeği sezme yeteneği, görgü’ ve tasavvufu da çağrıştıracak şekilde ‘eşyanın hakikatine tefekkür, keşif ve ilham yoluyla vakıf olma’ anlamlarındaki irfandır. Bu yönüyle bakıldığında irfan ve tasavvufu birbirinden çok farklı düşünmemek gerektiği de malumdur.

İrfan, en basit tanımıyla, eşyanın hakikatini idrak etme kabiliyeti, hadiselerin ardındaki esrarı keşfetme yeteneği ve başkalarında fark edilemeyen incelik ve hikmeti sezip fark etme hâlinin adıdır. Yani bir kimse herhangi bir olaya sadece görünür sebep ve sonuçları ile yaklaşırken irfan sahibi kimse, diğerlerince görülemeyen tarafları da sezer ve fark eder. Sadece görünür sebep ve sonuçlardan ziyade süreç içerisinde gelişmiş ve ilk etapta fark edilemeyen başkaca sebeplerle; yine süreç içerisinde ortaya çıkacak/çıkabilecek diğer sonuçlarını kestirir. Ya da bir kimse herhangi bir nesneye sadece pragmatik/faydacı yaklaşım ne olduğu ve ne işe yaradığı açısından bakarken; irfan sahibi kimse ondaki Allah’ın yaratma sıfatı başta olmak üzere bütün veçheleri görür. Bu kapsamlı idrak ve sezilere sahip kimseler irfan sahibi olarak tanımlanır.

İrfan ile birlikte son zamanlarda sıklıkla kullanılan bir kavram da Anadolu İrfanı’dır. Ancak bu kavram, tam bir tanımlaması yapılmış, ne olduğu kesin sınırlarla belirlenmiş ve belirtilmiş bir kavram değildir. Hatta irfanın sadece Anadolu’ya hasredilmesi yanlış da görülebilir. Nitekim Horasan İrfanı, Semerkand İrfanı, Herat İrfanı gibi terimlerin de kullanılması mümkündür. Burada irfan kavramının belli bir coğrafya ait olarak kullanımı aslında, o bölgedeki irfan sahiplerinden bahsedilecek olmasıyla alakalı düşünülebilir. Veya söz konusu coğrafyadaki soyut ve somut kolektif bilince, değerler, düşünceler, yaşayışlar dünyasına işaret ettiği de söylenebilir. Gerek kavramın geçtiği metinlerdeki bağlam gerekse bu terimin sözlü olarak kullanıldığı bağlamlar, ne olduğu ve içinin nasıl doldurulması gerektiği hakkında bir fikir vermektedir. Burada önce bu kavramın kullanıldığı bağlamlardan hareketle kısaca tanımlamasının yapılması; ardından da Âşık Veysel’in şiirlerinde izinin sürülmesi denenecektir.

Anadolu bizim için bir toprak parçasından ziyade bir yurdun, vatanın adıdır. Her ne kadar maddî bir sınırı ifade etse de kadim kültürümüze vakıf, millet bilincine sahip Anadolu insanı için bu kavram, maddî bir sınır veya coğrafyadan daha çok İslam ile yoğrulmuş bir medeniyeti; köklü bir Türk-İslam kültürünün sınırlarını ifade eder. Şu hâlde Anadolu kavramı kendi başına bile derin ve köklü manaları ihata eden bir kavramdır.

İrfan² ise ilimden farklı olmak üzere bir bilgi, biliş ve farkındalığı ifade eder. Bu bilgi kitabî veya maddî bir bilgiden ziyade hakikatin bilgisidir. Hakikat ile kastedilen ise eşyanın, varlığın, insanın, evrenin hakikatidir. Bunların varlık ve yaratılış sebeplerinin farkında olma bilgisi ve hâlidir. Bu durumda bir bilgi ve farkındalık ifade etse de irfan, ilim gibi kitaptan talim edilen bir bilgiyi de ifade etmez. O daha ziyade tecrübe, tefekkür ve sezgi yoluyla edinilmiş bir bilgiyi ifade eder. İrfan sahibi insanlar bu gibi vasıflara sahip oldukları gibi insanı, eşyayı, tabiatı seyreden, tefekkür eden ve tanıyan; hakikatini kavramış olan kimselerdir. Eşyanın ve yaratılışın hakikati üzerine düşünmek ve bu yolla onun aslını kavrayıp Yaratıcı'ya ulaşmak itibarıyla irfanın, tasavvuf ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Hatta Anadolu İrfanı ile tasavvufun birbirlerinden ayrı düşünölmelerinin mümkün olmadığı kanaatinde olduğumuzu da ifade etmemiz gerekir. Bu çalışmanın da aynı kapsamda ele alındığı hatırdâ tutulmalıdır.

Költürümüzde her biri ayrı ayrı, derin ve ulvî manalar ifade eden Anadolu ve irfan kavramları bir araya geldiklerinde çok daha güçlü ve derin bir hâlin de ifadesi olurlar. En kısa tanımıyla; Anadolu (Türk ve İslam) költürüyle yetişmiş, ilmî seviyesi ne olursa olsun, varlık ve eşyanın hakikati üzerine tefekkür etmiş, bunu kavramış olan Anadolu insanının sahip olduğu derin ve manevî bilginin, sezginin, idrakin adıdır Anadolu İrfanı. Bu itibarla tasavvufî bir arka planı olduğu veya tasavvuf ile yakından ilintili olduğu da malumdur. Sadece bu değil hayat tecrübesi; tarihten alınan dersler; yaşam boyu alınan türlü nasihatler; Kur'ân, hadis ve sünnetlerden gelen emir ve mesajlar; manevî önder kabul edilenlerin eser ve sohbetlerinden elde edilen bilgilerin toplamının Anadolu İrfanı'nı teşkil eden önemli damarlardan olduğu söylenebilir. Bu durumda Anadolu İrfanı, Yûnus Emre gibi meşhur zatlarda tezahür edebildiği gibi hiç tanınmamış sıradan Anadolu insanında da rahatlıkla görölebilir. Hatta genel kullanımına bakıldığında, hiç beklenmedik zamanlarda orta yaş ve üzeri Anadolu halkının sergilediği olgun ve bilgece tavrın Anadolu İrfanı olarak isimlendirildiği de bir hakikattir. O hâlde Anadolu İrfanı'nı bizzat Anadolu'nun bağrında aramak gerekir. Yani hem ortaya çıktığı hem de yaşadığı coğrafyada. Yine onu sadece âlim yahut meşhur zatlarda değil, hiç umulmayan kimselerde aramak gerekir. Hatta belki aramak tabiri de doğru olmayabilir, zira hiç beklenmedik zamanlarda karşılaşılan bir hâldir bu.

Yukarıda da bahsedildiği üzere Anadolu İrfanı ve tasavvuf birbirlerine oldukça yakındır denilebilir. Her ikisi de hiç beklenmedik zamanlarda büyük bir hayat dersi ve derin bir tefekkür hâlinde karşımıza çıkar. İşte bu anlamda hem derin bir tefekkür hâliyle hem de tasavvufî arka planıyla şiirler söyleyen Âşık Veysel'in şiirleri de hem Anadolu İrfanı'nın hem de tasavvufun neşv ü nemâ bulduğu bir alandır.

² Hemen ifade etmek gerekir ki bu ve diğer kavramın burada olduğu şekilde yüzeysel tanımlanması her anlamda eksik ve sathîdir. Ancak çalışmanın genel çerçevesi itibarıyla fikir vermesi açısından kısaca değinilmiştir. Bilahare müstakil bir çalışma ile daha geniş tanım ve tavsifinin yapılmasında fayda olduğu kanaatindeyiz.

Âşık Veysel'de İrfan ve Tasavvufa Dair Bazı Tespit ve Mülahazalar

İrfan ve tasavvuf somuttan çok soyut yönü ağır basan kavramlar olarak nitelendirilebilir. İrfan gibi tasavvuf ve tasavvufî şiir de somuttan çok soyutun öne çıktığı, sezgisel kavram ve duyuşların önem kazandığı bir alandır. Züht ve tasavvufta en temel unsurların başında az yeme, az uyuma, az konuşma, dünya ile irtibatı en aza indirerek tefekkür ve ibadete yönelme gelir. İrfan ise manevî bir eğitim, zor şartlar ve önemli hayat tecrübeleri ile kazanılır. Dolayısıyla Veysel'in bütün bu tecrübeleri, hayat şartları ve gözlerini kaybetmiş olması sebebiyle kendi yaşam süreci içinde kazanmış olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra dönemin ve şahsî şartlarının da tasavvufun kimi ritüel ve öğretilerinin onun hayatında, doğal seyir içinde oluşmasına zemin hazırladığı söylenebilir. Hatta bir röportajında bu hususa bizzat kendisi şu ifadelerle değinmektedir:

“Eğer gözlerim olsa idi ben toprağı göremeyecektim. Toprağın özelliklerini bilmeyecektim, çiğneyip geçecektim toprağı. Şimdi taş koymayın dememin sebebi şu, ben öldükten sonra üzerimde otlar bitsin, çiçekler açsın. Taş kapatır, çimento kapatır, hiç kimse istifade edemez. Yalnız benim toprağım da milletime hizmet etsin. Oradaki biten otlardan koyun yesin et olsun, kuzu yesin süt olsun, arı yesin, götürsün bal olsun. Ben orada taşın altında yatmakla bir istifadem yok. Bunun için üstümü kapatmayın diye rica ediyorum.”³

Yukarıdaki cümlelerden hareketle, Âşık Veysel'in kendi fizikî, maddî ve manevî hayatının doğal seyrinin onun manevî tarafını besleyecek şekilde ilerlediği, Veysel'in de bu yolla irfan ve tasavvuf kanalından beslenerek şiirlerinde irfanî ve tasavvufî bir cephe oluşturduğu söylenebilir. Özellikle “Eğer gözlerim olsa idi ben toprağı göremeyecektim. Toprağın özelliklerini bilmeyecektim, çiğneyip geçecektim toprağı.” ifadelerine dikkat etmek gerekir. Bu tasavvurun genel anlamda tasavvufî bir çerçeve çizdiği ortadadır. Tasavvuf düşüncesinde 'görünen'e değil, görünenin ardındaki 'asıl' varlığa bakmak gerekir. Olayları, varlıkları, nesnelere salt vuku buldukları veya tezahür ettikleri şekilde değil; sebepleriyle ve ardında yatan gerçeklerle düşünmek ve değerlendirmek tasavvufun temel prensiplerindedir. (Öngören, 01 Haziran 2023) Gözleri gören milyarlarca insan arasında toprağı görmeyen yani onun bir hayat menbaı olduğunu, insanlar ve tüm canlılar için yaşam alanı ve şartları oluşturduğunu fark etmeyen milyonlarca hatta milyarlarca insan olduğu muhakkaktır. Âşık Veysel ise bu duruma özellikle işaret ederek toprağı 'gördüğünü' yani onun 'farkında olduğunu' ifade etmektedir. Bunun, genel olarak tasavvufî bir farkındalık olduğu söylenebilir. Bunu temin eden temel etmen ise gözlerinin görmüyor olmasıdır. Zira belli ki bu hâli, onun daha derin, daha hissî ve daha tasavvufî düşünmesine zemin hazırlamıştır. Bu durumda,

³ Âşık Veysel (1969) | TRT Arşiv: <https://www.youtube.com/watch?v=XWW0oEfKuzg>, (20:50 dk) (erişim: 10.03.2023)

Âşık Veysel'in tasavvufi bir arka plana sahip olmasında görme engelinin belki en önemli etken olduğu söylenebilir.

Sabahattin Eyüpoğlu, Âşık Veysel için şunları söyler: "(...) Bu gerçek halk şairini on yıl önce Ankara'da tanımıştım. O zaman en güzel şiirlerini henüz yazmış değildi. İlk bağlandığım ve o gün bugündür artıp da eksilmeyen tarafı olgun insanlığı, sözünde ve işindeki dürüstlüğü, her halinin yerindeligi ve anlayışlı inceliği oldu. Âşık Veysel bildiğini tam biliyor bilmediğini rahatça söylüyor, karşısına çıkan her yeniliğe saygılı bir dikkatle her an açık duruyordu." (Oğuzcan, 2001, 10)

Bir şair veya yazarın eserlerindeki baskın muhtevayı onun telifâtından takip etmek en sağlıklı yoldur. Bununla birlikte ilgili müellifin hayattayken bizzat kaleme aldığı kendi yazılarında veya röportajlarında dile getirdiği ve öne çıkardığı hususlar da onun eserlerinin yaygın muhtevası hakkında fikir verebilir. Fakat edebî eserler incelenirken sadece baskın olan muhteva ile sınırlı kalınmaz. Şair veya yazarın eserlerinde işlediği bütün konuların dökümünün yapılması, bunların sıklık ve önem sıralarının belirlenmesi ilgili şair veya yazarın genel edebî anlayış ve portresinin tespitinde son derece önemlidir. Buradan hareketle, Âşık Veysel'in şiirleri üzerine yapılan bu çalışma, bizzat kendisinin dile getirdiği ve öne çıkardığı bir cihet olan özellikle tasavvufi muhteva ve irfan üzerine kurulmuştur.

Veysel'in şiirleri arasında tabiat ve sevgiliye dair olanlar daha çok tanınmıştır. Dolayısıyla halk arasında daha ziyade tabiat ve sevgiliye yönelik şiirleriyle bilinen Âşık Veysel, henüz hayatta bulunduğu sırada TRT kanalına bir röportaj vermiştir. Hâlihazırda TRT Arşiv'in youtube kanalında bulunan ve Erdoğan Alkan'ın sunuculuğunu yaptığı bu röportajında, Âşık Veysel'in şiirlerinde özellikle son yıllarda tasavvufi bir muhtevanın öne çıktığı dile getirilmektedir. Röportajın ilgili bölümünün dökümü yukarıda da yer aldığı üzere şu şekildedir:

"Erdoğan Alkan: Son yıllarda, özellikle son 10 yılda yazdığın şiirlerde tasavvuf ağır basıyor. Bunu sebebini izah eder misin?"

Âşık Veysel: Bir meyve çiçek açtığı zaman çiçek dökülür çağla ismi verilir o meyveye. Nihayet de zaman gelir meyve tam kemal bulur. Ondan sonra kokusu, lezzeti tamamen yerine gelir. Bu hangi meyve olduğunu herkes bilir. Bu yaşta böyle oluyor galiba.

Erdoğan Alkan: Yani olgunlaşma, kemal yaşı olduğu için genellikle, tasavvuf düşüncesi egemen oluyor.

Âşık Veysel: Evet."⁴

Burada ve yukarıda yer alan cümlelerinden açıkça anlaşıldığı üzere Âşık Veysel şiirlerinde veya türkülerinde genellikle bir tasavvufi cihet

⁴ Âşık Veysel (1969) | TRT Arşiv: <https://www.youtube.com/watch?v=XWW0oEfKuzg>, (08:40 dk) (erişim: 10.03.2023)

olduğunu tasdik etmektedir. Hatta bilhassa son dönemde yazdıklarında, yaşına ve olgunlaşmasına bağlı olarak, bunun belirginleştiğini vurgulamaktadır. Bütün bu yorum ve tespitlerden sonra, şairin kendi ifadelerinden hareketle bu cümlelerde akis bulan ifadelerinin izini şiirlerinde sürmeye; başka bir deyişle Âşık Veysel'in şiirlerindeki tasavvufî unsurları tespit etmeye çalışacağız. Bununla birlikte yine ondaki Anadolu İrfanı'nın yansımalarına dikkat çekmeye gayret edeceğiz. Bu çalışma sırasında Veysel'in bütün şiirleri incelenmiş ve tasavvufî olabileceği değerlendirilen; Anadolu İrfanı'nın yansımaları olduğu düşünülen metinler üzerinde durulmuştur.

Âşık Veysel'in Şiirlerinde İrfan

Eğitim almamış kimselerin, kendilerinden beklenmeyen şekilde yaptığı derin ve kapsamlı tespit, tahlil ve yorumların genel anlamda irfan olarak tanımlandığından yukarıda bahsedilmişti. Bilhassa eğitim almamış hatta okuma yazma bilmeyen bazı insanlar zaman zaman olaylara öylesine kapsamlı ve derin yorumlar getirirler ki dinleyenler hayretten kendini alamaz. Yahut eşyaya kendilerinden beklenmeyen bir yorum getirip yine kendilerinden beklenmeyen bir mana yüklerler. Bu diğer insanların dikkatini çeker.

Peki, herhangi bir eğitim almamış bir kimse nasıl olur da böylesine derin yorum ve tespitler yapabilir? İşte bu içinde bulunduğu muhitin bir etkisi olmalıdır. Çevresinden ve büyüklerinden duydukları, gözlemleri, dinledikleri, tefekkürleri, tasavvufa dair duyup işittikleri onda irfanî bir veçhe meydana getirir ve bu zamanla tecrübî olarak gelişir. İşte Âşık Veysel'in de bu hususları taşıyanlardan biri olduğu söylenebilir. Küçük yaşta gözlerini kaybetmesi eğitim hayatını ciddi şekilde etkilemiştir. Ancak kendi de ifade ettiği üzere görememesi, onda başka bir cephenin gönül gözü diye tabir edebileceğimiz bir veçhenin gelişmesini sağlamıştır. Âşık Veysel'in yukarıda da geçen "gözlerim olsa idi ben toprağı göremeyecektim" ifadesi bu anlamda önemlidir. Zira bu cümle ondaki tasavvufî yönün ve Anadolu İrfanı'nın bir tezahürü olarak kabul edilmelidir. En azından şairin kendisine böyle bir rol atfettiğinin bir delilidir. Çünkü burada "toprağı görmek" ile kastı gözün o nesneyi algılamasının çok daha ötesinde bir şeydir. Fizikî anlamda göremeyen Veysel, ben bu sayede toprağı "görebiliyorum" diyor. Bu, onun toprağı tefekkür ettiğini, onun varlık sebebini, insanlara ve bütün canlılara ne gibi faydalarının olduğunu düşünüyorum ve fark ediyorum demesinden başka bir şey olmasa gerektir. Zaten toprağı sadece küçük kum parçaları olarak kabul etmek doğru ise de eksik ve yetersizdir. Bu durum bütün nesnelere için geçerlidir. Tasavvuf ve irfan nesnelere, yaratıcılarından varlık sebeplerine, insanlara olan faydalarından dolayı etkilerine kadar bütün cepheleriyle idrak etmeyi kapsar. İşte Âşık Veysel'in röportaj ve şiirlerinde bunların pek çok örneğine rastlamak mümkün. Bunlar hakkında bazı örnekler verilmesi konunun daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır.

Âşık Veysel bir röportajında şunları söyler: "Şimdi taş koymayın dememin sebebi şu, ben öldükten sonra üzerimde otlar bitsin, çiçekler açsın. Taş kapatır, çimento kapatır, hiç kimse istifade edemez. Yalnız benim

toprağım da milletime hizmet etsin. Oradaki biten otlardan koyun yesin et olsun, kuzu yesin süt olsun, arı yesin, götürsün bal olsun. Ben orada taşın altında yatmakla bir istifadem yok. Bunun için üstümü kapatmayın diye rica ediyorum.”⁵ Bu ifadeler Anadolu İrfanı'nın en açık örnekleridir denilse yanlış olmaz diye düşünüyoruz. Veysel burada, insanlar için faydalı olmak düşüncesi daha ileri bir noktaya taşıyor. Sadece hayatta iken vefatının ardından da bir şekilde insanlara faydalı olabilme arzusunu taşıyan şair, mezarının taş ve betonla kapatılmasına karşı çıkıyor. Üzeri toprak olarak kalsın ki otlar bitsin, hayvanlar o otları yesin et ve süt olsun, arılar çiçeklerinden alsın bal olsun ve ölümünün ardından toprağım da insanlara faydalı olmaya devam etsin, düşüncesini taşıyor.

Âşık Veysel'in şiirlerinde Anadolu İrfanı'nın izlerini sürdüğümüzde karşımıza, aynı zamanda felsefi arka planı da olan bir manzumeler bütünü çıkar. Anadolu İrfanı'nın Âşık Veysel'in şiirlerindeki bazı yansımaları şu şekildedir:

Âşık Veysel'in en meşhur türkü ve şiirlerinden biri *Kara Toprak*'tır. Bu şiirin halk arasında fazlaca meşhur olması sadece sözlerinin güzelliği veya nağmelerinin kulağa hoş gelmesiyle açıklanamaz. Zira bir şiirin bu kadar yaygın bir beğeni kazanabilmesi için mana ve felsefesiyle de öne çıkması gerekir. Zira sadece şairin değil, onun yanında bu şiiri okuyanların da Anadolu İrfanı'ndan haberdar hatta bu irfanın birer temsilcisi olduğu düşünülebilir.

Kara Toprak, Âşık Veysel'deki Anadolu İrfanı'nı en güzel yansıtan şiirlerden biridir.

Dost dost diye nicesine sarıldım

Benim sâdık yârim kara topraktır

Beyhude dolandım boşa yoruldum

Benim sâdık yârim kara topraktır (Oğuzcan, 2001, 128-129)

Mısraları görüleceği üzere derin bir felsefeye sahiptir. Burada *kara toprak* olarak tasvir edilen aslında bildiğimiz *topraktan* başka bir şey değildir. Ancak ona irfan veçhesini kazandıran *kara* ve *sâdık* sıfatlarıyla yüklenen anlamlardır. Toprak insanlar için bir hayat kaynağıdır. Zira mitolojilerde bile sonsuz deniz/su kütleleri üzerinde uçurulan kuşların getirdikleri toprak veya dal parçaları vesilesiyle toprağın bulunması, hayatın başlamasının da işareti olur. İnsanın yaşam alanı toprak parçasını üzeri olduğu gibi sudan türlü gıdalara kadar her türü besini yine topraktan temin eder. Toprak üzerinde ve toprak sayesinde varlığı mümkün olan ağaçların yaydığı oksijen sayesinde nefes alabilir. Bu itibarla toprak insanın yaşam şartlarının oluşma sebebidir. Yine özellikle Âşık Veysel gibi köyde yaşayan insanlar için toprak bir varlık ve zenginlik sebebidir. Kıymeti pek çok şeyin üzerindedir. “Ellerin subasar

⁵ Âşık Veysel (1969) | TRT Arşiv: <https://www.youtube.com/watch?v=XWW0oEfKuzg>, (20:50 dk) (erişim: 10.03.2023)

toprağı vardı / Benimse tek zenginliğim gözlerindi” (Özdenoğlu 1973, 39) mısraları da bunu ifade eden mısralardandır.

Yukarıda sıralanan bütün bu sebeplerle ki Âşık Veysel onu *sâdık yâr* olarak tanımlar. Tabii toprağın *sâdık yâr* olarak tavsif edilmesinde başka etkenler olduğu da söylenebilir. Şairin kendi dizelerine baktığımız zaman bunu görebiliriz:

Karnın yardım kazmayınan belinen

Yüzün yırttım tırnağınan elinen

Yine beni karşıladı gülünen

Benim sâdık yârim kara topraktır

İşkence yaptıkça bana gülerdi

Bunda yalan yoktur herkes de gördü

Bir çekirdek verdim dört bostan verdi

Benim sâdık yârim kara topraktır (Oğuzcan, 2001, 128-129)

Burada şair, toprağı işlemek için yapılan faaliyetleri sanki ona zarar vermek maksadıyla yapılmış gibi tahayyül eder. Hatta öyle ki kendisine ne kadar çok zulmedilir ise o kadar çok verim ile karşılık verir. *Sâdık yâr*, kendisine bir adet verilen çekirdeği dört meyve olarak iade etmek suretiyle insanlara cömertliğini gösterir. Nasıl ki insanın sadık ve cömert bir dostu, o zorda kaldığı zaman ona karşılık beklemeden yardımda bulunmaktan çekinmez ise toprak da aynı o şekilde mukabele ve muamele ederek insanı yarı yolda bırakmaz bir dosttur.

İşte üzerinde yaşadığımız ve her gün basıp geçtiğimiz toprağı önce fark edebilmek; ardından ona bütün bu anlamları yüklemek/yükleyebilmek, onun kıymetini tespit ve takdir edebilmek; bunu en sade ve fakat en veciz şekilde dile getirebilmek sadece sanatkârlık değil irfan sahibi olmayı da gerektiren bir hâldir.

Burada *kara* ifadesi önemlidir. Âşık Veysel her ne kadar toprağı insanlara türlü imkânlar sunan bir hayat kaynağı olarak ifade etse de onu *kara* olarak vasıflandırmasının *ölüm* ile birlikte düşünülmesi gerektiği de söylenmelidir. *Kara* kelimesi genel manada olumsuz bir anlamı çağırıştırır, *kara gün dostu* (*kötü gün dostu*), *kara haber* (*kötü/üzücü haber*), *kara para* (*haksız yolla elde edilmiş, meşru olmayan para*), *kara su* (*içilemeyen, temiz olmayan su*) bunun bazı örnekleri olarak sayılabilir. *Kara toprak* deyiimi halk arasında ölüm ile birlikte anılır. Sevilen birinin ölümünün ardından onun gideceği/gömüleceği yer topraktır. Bu durumda toprak sevenleri ayıran bir unsur olarak görülür/düşünülür ve *kara toprak* olarak vasıflandırılır.

Âşık Veysel de buradan hareketle şunları dile getirir:

Bütün kusurumu toprak gizliyor

Merhem çalıp yaralarım düzlüyor

Kolun açmış yollarımı gözlüyor

Benim sâdık yârim kara topraktır

Her kim ki olursa bu sırra mazhar

Dünyaya bırakır ölmez bir eser

Gün gelir Veysel'i bağına basar

Benim sâdık yârim kara topraktır (Oğuzcan, 2001, 128-129)

Burada iki yerde toprağın, insanların dünya hayatının sonunda (bedenî olarak) gidecekleri en son yer olarak tanımlandığı görülür. İnsanoğlu toprağı görmese/fark etmese, kıymetini bilmeseyse, ona türlü şekillerde zulmetseyse bile toprak, onu reddetmez. Dünya hayatını tamamlayan insanın bedenini, *kollarını açmış* bekleyen toprak *bağına basar*. Burada da toprağın, dünya serüvenindeki son durak/ikametgâh olarak resmedilmesi şiirin bütünü içinde değerlendirildiğinde irfanî bir yorum olarak karşımıza çıkar. Çünkü bütün bir insanlığı besleyen, onlara türlü ikramlarda bulunan toprak, insanoğlundan gördüğü her türlü kayıtsızlık veya zulüm karşısında yine ondan yüz çevirmez ve onu bağına basar. İşte eğitim almamış bir kimsenin bu tahayyülü kurabilmesi, nesneye/toprağına böylesine derin anlamlar yükleyebilmesi ancak irfanla, Anadolu İrfanı'yla izah edilebilir.

Âşık Veysel'in şiirlerinde Anadolu İrfanı'nın tezahür ettiği bir başka örnek de aşağıdadır:

Sen petek misali, Veysel de arı

İnleşir beraber yapardık balı

Ben bir insanoğlu, sen bir dut dalı

Ben babamı, sen ustanı unutma (Oğuzcan, 2001, 235)

Bu şiirin derinliklerine inildiğinde Anadolu İrfanı'nın yansımaları açıkça görülür. Şairin buradaki muhatabı sazıdır. Sazını petek olarak nitelendiren şair, kendini de arı olarak nitelendirir. Ortaya çıkan tabloda, arının petek etrafındaki hareketleri ve bal yapması, saz ile şair/âşık arasındaki ilişkiye benzetilir. Mızrap yahut tezenenin şairin/âşığın elinde sazın telleri etrafındaki ritmik hareketleri, arının petek etrafındaki hareketlerini hatırlatır. Nasıl ki arısız petek bir işe yaramaz ise şairi/âşığı olmayan bir saz da öyledir. Yine petek olmaksızın arının işlevi olmayacağı gibi sazı olmayan şair/âşık da deyiş ve şiirlerini icra edemez. Bu itibarla Âşık Veysel'in arı/âşık, petek/saz

teşbihi son derece isabetli ve manalı durmaktadır. Tabîî mana sadece bu teşbihe yüklenmemeli.

Şiirin devamındaki mısraları da aynı irfanın tezahürü niteliğindedir. Bilhassa son mısradaki yer alan “*Ben babamı, sen ustanı unutma*” ifadeleri vefa ve saygıyı en derin şekilde ihtiva eder mahiyettedir. Zira atasını, hocasını, ustasını vefa, saygı ve hürmetle yâd etmek, Anadolu İrfanı'nın en mühim göstergelerindedir.

Anadolu İrfanı'nın Âşık Veysel'in mısralarından okunmasına başka bir örnek de aşağıdaki şiidir:

*Anlatamam derdimi dertsiz insana
Dert çekmeyen dert kıymetin bilemez
Derdim bana derman imiş bilmedim
Hiçbir zaman gül dikensiz olamaz*

Gülü yetiştirir dikenli çalı

Arı her çiçekten yapıyor balı

Kişi sabır ile bulur kemali

Sabretmeyen maksudunu bulamaz (Oğuzcan, 2001, 42)

İnsanoğlu arasında dertsiz kimse olmasa gerektir. Büyük veya küçük, zaman zaman ya da sürekli olarak farklı şekillerde tezahür etse de insanlar dertlenirler. Bu dertler sebebiyle isyan edip şikâyette bulunanlar olduğu gibi sabır ve şükür hâlini muhafaza edenler de olur. Tabîî işin mühim bir başka boyutu da başa gelen derdi tanıyabilme, benimseme ve ondan ders alabilmedir. Bunu yapabilenlerin irfan sahibi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Çünkü bir kötü hâli tefekkür etme, sebep ve sonuçlarını değerlendirme, ona sabır ve şükürle yaklaşma, onun Allah'tan geldiğini hatırd tutma ancak irfan sahipleri için mümkündür denilebilir.

Âşık Veysel'in burada, dert sahibi olduğunu ve bu derdi anlayabilecek kimsenin de bir başka dertli kimse olduğunu dile getirmektedir. Nasreddin Hoca'nın “eşekten düşenin hâlinde yine eşekten düşen anlar” cümlelerinin bir yansıması olan bu mısraların ifade ettiği üzere, başımıza gelen kötü bir durumun karşı taraftan tam olarak anlaşılabilmesi ancak o kişinin de o hâli yaşamış olmasına bağlıdır. Bir kimseye bir durumu ne kadar anlattırsanız anlatın, yaşamamış ise sizi tam olarak anlaması mümkün değildir. Bu durumun, Âşık Veysel'in mısralarına sade bir söyleyişle yansıdığı görülür.

Derdin kıymetini bilmek ve derdim bana derman işim ifadeleri ise bütünüyle irfanî birer ifadedir. Zira dert aslında Allah'tan gelen ve kulun sabrıyla şükürünü sınayan hâlin adıdır. O sebeptendir ki bir fırsattır ve bu fırsatın kıymetini bilmek gerekir. Yine *derdin derman olması*, az önce ifade

edilen durumla ilgilidir. Bir derde düşen kimse bu hâlini tefekkür edip bundan ders çıkardığında, bunu tecrübe olarak gördüğünde, sabır ve şükürle mukabele ettiğinde, o derdin kendi için maddî ve manevî anlamda bir kazanç olacağı muhakkaktır. Söz konusu duruma bu geniş ve derin bakış açısıyla bakabilen Âşık Veysel'in bütün mısraları, irfanın akisleriyle doludur.

Şiirin diğer mısraları da benzer anlamlarla irfanla örülüdür. Her biri ayrı birer vecize olan mısralar bunu açıkça ortaya koymaktadır. Mesela *Hiçbir zaman gül dikensiz olamaz; Gülü yetiştirir dikenli çalı; Arı her çiçekten yapıyor balı* mısraları her başarının zorluklarla dolu bir yolun sonunda olduğunu; her doğru işin içinde birtakım yanlışlar bulunabileceğini veya her yanlış işte doğru taraflar da olabileceğini ve ayrımcılık, dışlama, ötekileştirme yapmanın gereğini dile getiren/bildiren/öğreten irfanî ifadelerdir.

Kişi sabır ile bulur kemali; Sabretmeyen maksudunu bulamaz mısraları da yukarıda değinildiği üzere Allah'tan gelen zorluklara sabır, tefekkür ve şükür ile mukabele etmenin gereğini dile getiren dizelerdir. Bunu yapabilmek de ancak irfan sahibi olmakla mümkündür.

Âşık Veysel'deki Anadolu İrfanı'nın tezahürlerinin bütün örneklerini burada nakletmek çalışmanın sınırlarını aşacaktır. Bu sebeple burada bazı örneklerin verilmesiyle yetinilmiştir. Benzer pek çok şiir arasında son bir örnek olarak *Senlik Benlik Nedir Bırak* şiirine değinilebilir. Âşık Veysel bu şiirinde, Anadolu insanını bütünüyle kucaklayan ayrılıkların her türlüünü reddeden, birlik ve beraberliği vurgulayan mısralarıyla Anadolu İrfanı'nı en açık şekilde mısralarına yansıtmaktadır (Oğuzcan, 2001, 58-59).

Âşık Veysel'in Şiirlerinde Tasavvufî Muhteva

Gerek röportajında Âşık Veysel'in bizzat dile getirdiği gerekse bizim okumalarımız sırasında muhtevasında tasavvufî bir yön tespit ettiğimiz metinlerden bazıları ve bu metinlerin muhtevasında tasavvufî düşüncenin akisleri aşağıdaki örnekler üzerinden değerlendirilebilir:

Hiçbir Türü Bulamadım Ben Beni (Oğuzcan, 2001, 229) başlıklı şiir, Âşık Veysel ile yapılan röportajda⁶ Erdoğan Alkan'ın tasavvufî muhtevaya sahip olması vesilesiyle gündeme getirdiği ve Âşık Veysel'in de tasdik ettiği bir metin olması dolayısıyla önemlidir.

Bu şiirde tasavvufun izlerini sürdüğümüzde, metnin genel anlamda hâkim temasının tasavvuf düşüncesi olduğu açıkça görülüyor. Âşık Veysel, baştan sona tasavvuf anlayışının hüküm sürdüğü şiirinde, "kendini aradığını, fakat bulamadığını" dile getiriyor. Kişinin kendini araması ve bulması, en azından bu yolda olması, tasavvuf düşüncesinin önemli bir yönüdür. Zira "*Kişi kendin bilmek gibi irfan olmaz*" kelam-ı kibarında veya Yûnus Emre'nin "*İlim ilim bilmektir / İlim kendin bilmektir*" mısralarında ifade edilen de aslında Âşık Veysel'in "*Hiçbir türü bulamadım ben beni*" mısralarında ifade edilenin bir

⁶ Âşık Veysel (1969) | TRT Arşiv: <https://www.youtube.com/watch?v=XWW0oEfKuzg>, (09:30 dk) (erişim: 10.03.2023)

benzeridir. Sufi yola çıktığında, yani tarikata girdiğinde ve bir mürşide intisap ettiğinde aslında bir arayışa girmektedir. Bu arayış asıl olarak Allah'ı aramak olsa da çıkılan yolda menzil-i maksuda ermek için önce başkaca yollardan geçmek ve başkaca durakları keşfetmek gerekir. İşte bu durakların en önemlilerinden biri, öncelikle kişinin kendini tanımasıdır. Bu, kişinin eksiğini, noksanını, hatasını, ilmini ve cehlını, yaratılış gayesini, varlık sebebini, görev ve sorumluluklarını ve başkaca hususî hâllerini bilip tanıması ile başlar. Çünkü kendini tanımayan, kendinin farkında olmayan, görev ve sorumluluklarının bilincinde olmayan kimse Rabb'ini tanıyamaz, O'na giden yolu keşfedemez. Bu sebeple evvela kişinin kendini tanıması, kendinin farkında olması şarttır.

Âşık Veysel de bu şiirinde “kendini aradığından/bulamadığından” bahisle tasavvufî bir arayış içinde olduğunu ifade etmektedir:

*Yıllarca aradım kendi kendimi
Hiçbir türlü bulamadım ben beni
Hayal mıyım ürüya⁷ mı bilinmez
Hiçbir türlü bulamadım ben beni*

*İnsan mıyım mahlûk muyum ot muyum
Ekilir biçilir bir nebat mıyım
Yoksa görünüşte bir sıfat mıyım
Hiçbir türlü bulamadım ben beni*

*Leyla mıyım Mecnun muyum çöl müyüm
Arı mıyım çiçek miyim bal mıyım
Köle miyim bir güzele kul muyum
Hiçbir türlü bulamadım ben beni*

*Varlığım yokluğum bir Veysel adım
Gök kubbede kalacaktır ses kadim
Elli üç yıl kendi kendim aradım
Hiçbir türlü bulamadım ben beni (Oğuzcan, 2001, 229)*

Âşık Veysel ilk dörtlükte, kendini aramaktan ziyade bulamamaktan bahsetmektedir. Özellikle şiirin sonuna doğru geldiğimizde, son mısradaki geçen “Elli üç yıl kendi kendim aradım” ifadeleri, aslında onun arayışının geç dönemlerde değil çok daha küçük yaşlardan itibaren başladığını ve onun “farkındalığının” dolayısıyla tasavvufa meylinin -bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde- çok daha erken dönemlerde başladığına dair bir fikir vermektedir. Bu ifadeden, 53 yıldır tasavvufu ilgilendiği mânâsı çıkarılamayacaksa da kendini arama ve hayatı anlamlandırma gayretinin erken dönemlerde başladığı söylenebilir. Kendini arama serüveni içinde yine kendisi için hayal mi yoksa rüya mı olduğunu henüz fark edememiş olduğundan bahsi, aslında bir teşbih olarak düşünülebilir kanaatindeyiz. Burada hayal veya rüya ile kastedilen, maddî dünyanın haricinde, manevî belki de ruhsal veya uhrevî âlem olsa

⁷ “Rüya” kelimesinin yöre halkı dilindeki telaffuzu.

gerektir. Zira tasavvufî bir arayış içinde olan kimsenin aradığı ve bulmak istediği maksudu, maddî değil, bilakis manevî bir cihet veya özdür.

İkinci dördlükte, tasavvuftaki en temel unsurlardan olan *vahdet-i vücûd* ve *vahdet-i şühûd* (bkz. Demirli, 2012, 431-435) anlayışlarının yansımaları görülür. Âşık Veysel burada kendini tam olarak nasıl tarif ve tavsif edeceğini yorumlarken aslında hepsinin de “bir/aynı” olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca üçüncü mısradaki yer alan “*Yoksa görünüşte bir sıfat mıyım?*” ifadesi de varlığın özünün aynı olmakla birlikte tezahürlerinin veya sıfatlarının farklı olmasını çağrıştırmakta, dolayısıyla yine vahdet-i vücûd anlayışına işaret etmektedir. Burada dikkati çeken ikinci bir husus ise Âşık Veysel’in insan, mahlûk, ot, nebat gibi varlık türlerini sıralamasıdır. Bu sıralanış akla özellikle tekke, halk ve Bektaşî edebiyatlarında görülmekle birlikte tasavvufî şiirlerde de sıklıkla karşımıza çıkan devir nazariyesini hatırlatmaktadır (bkz. Uzun, 1994, 251-253). Dördlüğün bu anlamda da tasavvufî bir mana ve muhtevaya sahip olduğu görülmektedir.

Köşe-yi Vahdete çekilsem dursam

Mihnet-i dünyanın derdi bırakmaz

Feragat eylesem sohbetten sazdan

Sevdiğim güzelin virdi bırakmaz

...

Tahammül babında etsem kararı

Soldurmam gülümü kondurmam harı

Kin ile kibirden olaydım beri

Nefis var tamah var dördü bırakmaz (Oğuzcan, 2001, 105)

Yukarıdaki şiiri, Âşık Veysel’in tasavvufî bir anlayışla kaleme aldığı manzumelerindendir. *Vahdet köşesi*, *mihnet*, *feragat*, *vird*, *tahammül*, *nefs* gibi tasavvufî remizlerin kullanıldığı şiirde tasavvufî düşünce açıkça sezilir.

“*Köşeyi Vahdet*” aslında, Farsça *kûşe* ve Arapça *vahdet* kelimelerinin birleşmesiyle oluşan *kûşe-yi vahdet* şeklindeki Farsça terimin Türkçeleşmiş ve halk dilinde kullanılan hâlidir. Mana itibarıyla *birlik/yalnızlık köşesi* anlamına gelir. Tasavvuftaki karşılığı olarak da *inziva* terimi kullanılabilir. Bir kimsenin dünya güzelliklerinden, dünyevî zevk ve hazlardan uzaklaşıp Allah’a ulaşmak adına tek başına bir halvete çekilerek zikir, tefekkür ve ibadetle meşgul olması şeklinde tanımlanabilir. Âşık Veysel bu şiirinde böyle bir arzuyu dile getirmektedir. Şairin hayatının türlü sıkıntılarla (*mihnet*) geçtiğinden hayatıyla ilgili bölümde bahsedilmişti. Yine Veysel’in hayatındaki en önemli unsurun sazı ve sözü olduğu bilinmektedir. Âşık Veysel bu şiirinde, dünyevî anlamda en büyük meşgalesi ve eğlencesi olan saz ve sözden feragat ederek yalnızlık köşesine çekilme arzusunu dile getirir. Ancak bu noktada, yaşadığı hayatın türlü dert ve sıkıntılarının peşini bırakmayacağından yakınıyor. Şiirin

bütününe bakıldığında burada geçen *Sevdiğim güzelin viridi bırakmaz* dizesinin dünyevî sevgili olarak yorumlanabileceği gibi İlahî aşk anlamında da düşünülebileceği görülmektedir. Bu durumda şairin vahdet köşesine çekilmesi yolundaki bir başka engelin de gönlünde yatan güzelin aklından çıkmaması olduğu söylenebilir. Bu durumda, şairin gönlünde bir halvet, inziva ve vahdet köşesine çekilerek zikir, tefekkür ve ibadetle meşgul olma fikri olduğu; ancak türlü sebeplerle bunu gerçekleştiremediği ve buna dair şikâyetinin mısralarına yansıdığı söylenebilir.

Tasavvuf anlayışındaki önemli remizlerden biri *hiçlik*'tir. Hiçlik kısaca, kişinin kendini üstün, başkalarını hakir görmemesini; bütün sahip olduklarının geçiciliğini; bunlara Allah'ın takdiriyle sahip olduğunu ve kendinin bu konuda bir kudreti bulunmadığını fark ederek kendisinin herhangi bir şeyin mutlak sahibi olmadığını idrak etmesini ifade eder. Bu itibarla hiçlik makamına erişen kul ibadet, zikir ve şükürle sahip olduğu ya da olmadığı nimetler için Rabb'ine yönelir, kendi aczini dile getirir. Aşağıdaki şiirde de böyle bir çerçeve çizilmektedir:

Aslıma karışıp toprak olunca

Çiçek olur mezarımı süslerim

...

Ne zaman toprakla birleşir cismim

Cümle mahlûk ile bir olur ismim (Oğuzcan, 2001, 33)

İnsanın kâmil vasıflar kazanarak aslî vatan olarak tanımlanan yere/makama dönmesini kast eden devriyye türünü akla getiren bu manzumede şair, bedenî anlamda, aslının toprak olduğundan bahisle, aslına karıştığında bütün mahlûkât ile bir ve aynı olacağını dile getiriyor. Toprağa dönmekle birlikte son merhalede, aslî vatanına da rücû etmiş olacaktır. Burada hem daha sonra başka örneklerle üzerinde durulacak olan vahdet-i vücûd anlayışı ifade ediliyor hem de aslında insanın dünyada ebedî olmadığı, bir gün toprağa karışarak bütün güzellik, sağlık, zenginlik gibi dünyevî varlıklarının geride kalacağı; dolayısıyla aslında bir kıymetinin olmadığı ve *hiç* hükmünde olduğu ifade ediliyor. Burada hiçlik ile kast edilen, asıl vatanına rücu etmiş bir kimse için dünya ve ona ait unsurların bir kıymetinin olmamasıdır.

Tasavvuf anlayışının en temel unsurlarından biri *vahdet-i vücûd* anlayışıdır. En basit tanımıyla bütün yaratılmışların Allah'ın zatının, sıfat ve esmasının tecellîleri olduğu; Hakk'ın vücudundan başka bir varlığın bulunmadığı; bütün var olanların da mutlak varlık olan Allah'ın tecellîsinden ibaret olduğu esasına dayanan tasavvufî görüştür (Demirli, 2012, 431-435). Bu anlayışı benimseyen ve şiirlerinde işleyenler genel olarak sufi şairlerdir. Bununla birlikte sufi şair olarak nitelendirilemeyecek olsa da tasavvufa meyli ve ilgisi olan kimi şairlerin de *vahdet-i vücûd* anlayışını şiirlerinde

kullandıkları görülür. Âşık Veysel'in de bahsi geçen ikinci gruba dâhil olduğunu söylemek yanlış olmaz kanaatindeyiz.

Âşık Veysel'in aşağıdaki şiirlerinde *vahdet-i vücûd* anlayışı açıkça görülmektedir:

Bin bir ismin bir cismin var

Oğlun kızın ne hismin var

Her bir irenkte resmin var

Nerde baksam orda sensin (Oğuzcan, 2001, 22)

Saklarım gözümde güzelliğini

Her neye bakarsam sen varsın orda

Kalbimde gizlerim muhabbetini

Koymam yabancıyı sen varsın orda (Oğuzcan, 2001, 24)

Hakkı bilen her eşyayı Hak gördü

Vücudun şehrine o sultan oldu (Oğuzcan, 2001, 25)

Gördüğün güzellik hepsi Mevla

Ne sen var ne ben var bir tane Gaffar (Oğuzcan, 2001, 27)

Yukarıdaki şiirde yer alan ve koyu olarak yazılmış ifadeler, açık bir şekilde *vahdet-i vücûd* anlayışının tezahürüdür. Âşık Veysel, baktığı her yerde/şeyde Allah'ı gördüğünü dile getirmektedir. Bu, yaratılmışın ardındaki Yaratıcı kudreti gördüğünü; bütün mahlûkâtın O'nun yaratma kudreti sayesinde ve O'nun bir tecellisi olarak var olduğuna inandığını ifade eder. Âşık Veysel'in şiirlerinde örnekleri çoğaltılabilecek bu ve benzeri mısralar, Veysel'deki *vahdet-i vücûd* anlayışını açıkça ortaya koymaktadır. Buna göre şair, bütün güzelliklerin kaynağı olarak ve bütün mahlûkâtın yaratılma sebebi olarak yalnızca Allah'ı tanımaktadır.

Tasavvufî bir yola meyleden kimsenin vaktini boşa harcamaması; halka hizmet, zikir, tefekkür ve ibadet ile meşgul olması beklenir. Bundan maksat Allah'ın rızasını kazanmak ve O'na yaklaşmak, O'nu bulmaktır. Bunu başarabilenler gerçek mutluluğu bulmuş kimselerdir. Aşağıdaki mısralarda da aynı anlayışın akisleri görülür:

Veysel ne ararsan kendinde ara

Nice varlık verilmiştir kullara

Çalışıp yaklaşan hakiki yâre

HIKMET - АКАДЕМИК - ИСКУССТВО

HIKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

ÂŞIK VEYSEL HATIRASINA GELENEK VE EDEBİYAT ÖZEL SAYISI

YIL 9, EKİM 2023

ISSN: 2458 - 8636

Geçirir gününü saadet içinde (Oğuzcan, 2001, 228)

Veysel'in her şeyi kendinde aramasına dair kendi kendine yaptığı telkin aslında Allah'ın bütün mahlûkâta birtakım kabiliyetleri vermesi ve aynı zamanda onlara cüz'î irade vermesiyle ilgili olmalıdır. Çünkü kendisine cüz'î irade verilen insan dilediğini yapmak konusunda muhayyer/serbest bırakılmıştır. Bu da onun yaptığı bütün fiillerin sorumluluğunu bizzat kendisinin taşıması gerektiği anlamına gelir. Böyle olduğunda kul, bir başkasını suçlamadan yaptığı her şeyin sorumluluğunu üstlenmeli ve dolayısıyla fiil ve davranışlarını da buna göre şekillendirmelidir. Bu fiil ve davranışları neticesinde *hakiki yâre* yani Allah'a yaklaşabilen kul ise dünyada gerçek *saadeti* bulmuş kimsedir. Bu durumda Veysel'e göre bir kimsenin dünyada saadeti yakalayabilmesi, fiil ve davranışlarını sorumluluk bilinciyle ve sonunu düşünerek Rabb'ine yaklaşmak için kullanmasına bağlıdır. Bu da genelde dinî bir husus olmakla beraber, özelde tasavvufî bir hâlin karşılığıdır.

Sonuç

Halk arasında daha çok türküleriyle bilinen Âşık Veysel'in tasavvufî yönünün, aşk, sevgili ve doğa/tabiat temalı şiirleri kadar tanınmadığı söylenebilir. Hatta şairin tasavvufî yönünün ve şiirleri arasında tasavvufî olanların, diğerleri kadar güçlü olmadığı da ifade edilebilir. Ancak bütün bunlar Âşık Veysel'in şiirlerinde tasavvufî bir yönün olmadığı anlamına gelmez. O, bazen bütün bir şiirinde bazen de farklı konuları işlediği şiirlerinde tasavvufî anlayıştan güçlü şekilde faydalanmış ve tasavvufî düşünceyi şiirlerine yansıtmıştır. Zihninde kurgulayıp benimsediği tasavvufî hususları şiirlerinde veciz ve sade bir şekilde dile getirmiştir. Bu itibarla Onun eserleri dikkatle incelendiğinde, pek çok şiirinde güçlü ve zengin bir tasavvufî arka plan olduğu -yukarıda örneklerini verdiğimiz üzere- görülebilir.

Âşık Veysel'in şiirlerindeki tasavvuf, bir mutasavvıf şairin suffiyane şiirlerinden çok, halk şairinin tasavvufu yoğrulması; bu mayanın halk şiiri form ve muhtevasına aksetmesi şeklinde görülür. Bu akis, Veysel'in şiirlerindeki derinliği artırmış ve manayı daha kuvvetli hâle getirmiştir. Bununla birlikte şiirlerinin ufkunu genişletmiş; tesirini, değerini ve gücünü de artırmıştır.

Hayatındaki birden fazla unsurun etkisiyle vuku bulması mümkünse de bilhassa küçük yaşta gözlerini kaybetmesi ve görememesi, onun his, duygu ve tefekkür cihetini beslemiştir. Yaşadığı zor hayat şartları altında duygu ve fikir/düşünce tarafı güçlenen şairin irfanî yönü de bu yolla gelişmiştir. Saz ve sözlü icrayı hayatının en mühim bir parçası hâline getiren Âşık Veysel, saz çalıp şiirlerini/türkülerini dile getirdikçe, edindiği irfanî birikim ve tasavvuf anlayışı da mısralarına yansımıştır.

Âşık Veysel'in görme engeli, fikir ve düşünce yapısı, sanatçı kişiliği, hayata bakışı, maddî ve manevî durumu gibi hayatının bütün bileşenleri, ondaki irfan ve tasavvuf cephelerini besleyen unsurlar olmuştur. Bunların bir

imtizacı neticesinde de irfan ve tasavvuf, onun şiirlerinin önemli ve güçlü birer unsuru hâline gelmiştir.

Kaynakça

- Alptekin, Ali Berat. "Âşık Veysel". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü TEİS*. 01.06.2023. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/asik-veysel-satiroglu>
- Alptekin, Ali Berat. *Âşık Veysel*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009.
- Aslanoğlu, İbrahim. *Âşık Veysel*. Sivas: Ata Yayınları, 1967.
- Âşık Veysel (1969) | TRT Arşiv (Röportaj):
<https://www.youtube.com/watch?v=XWW0oEfKuzg> (Erişim Tarihi: 10.03.2023)
- Bakiler, Yavuz Bülent. *Âşık Veysel*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.
- Binyazar, Adnan. *Uzun İnce Bir Yolda Âşık Veysel / Hayatı Sanatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul; Tel Yayınları, 1973.
- Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. Ankara: Rehber Yayınları, 1997.
- Çerkezoğlu, Esra. *Âşık Veysel Şatiroğlu'nun Şiirlerinde Din ve Dindarlık*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Demirli, Ekrem. "Vahdet-i Vücûd". *DİA*. 42/431-435. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Erginli, Zafer. *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kalem Yayınları, 2006.
- Kaya, Doğan. *Âşık Veysel*. Sivas: Sivas Valiliği Yayınları, 2004.
- Kaymak, Veysel. *Anı-Şiir-Resimlerle Âşık Veyselli Yıllar (Bilinmeyen Yönleriyle Âşık Veysel'in Gerçek Yaşamı)*. Ankara: Kuloğlu Matbaası, 1997.
- Makal, Tahir Kutsi. *Halk Bilim ve Edebiyat/ Halk Edebiyatı İncelemeleri*. İstanbul: Toker Yayınları, 1990.
- Oğuzcan, Ümit Yaşar. *Âşık Veysel Hayatı-Şiirleri ve Hakkında Yazılanlar*. Millî Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları, 1972.
- Oğuzcan, Ümit Yaşar. *Âşık Veysel Şatiroğlu / Dostlar Beni Hatırlasın*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1973.
- Oğuzcan, Ümit Yaşar. *Âşık Veysel Şatiroğlu / Dostlar Beni Hatırlasın Hayatı ve Bütün Şiirleri*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yayınları, 2001.
- Öngören, Reşat. "Tasavvuf". *DİA*. 40/119-126. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.

- Özdenoğlu, Şinasi. *Vatanım Benim*. Ankara: Eroğlu Yayınevi, 1973.
- Özen, Kutlu. *Âşık Veysel / Selam Osun Kucak Kucak*. Sivas: Dilek Ofset Matbaası, 1998.
- Seccâdî, Seyyid Cafer. *Tasavvuf ve İrfan Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.
- Timurtaş, Faruk K. "Aşık Veysel ve Halk Kültürü". *Sivas Folkloru*. 1 (4): 13-14.
- Turan, Metin. *Âşık Veysel (Yaşamı-Sanatı-Şiirleri)*. Ankara: Ürün Yayınları, 1994.
- Uludağ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2002.
- Uzun, Mustafa İsmet. "Devriyye". *DİA*. 9/251-253. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.
- Yılmaz, Niyazi. *Âşık Veysel*. Ankara: Ocak Yayınları, 1996.
- <http://lugatim.com/>